

Астахова Т. В.

член Центральної виборчої комісії

РОЛЬ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ У СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ: КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Прогресивний розвиток України як демократичної, правової держави, реалізація конституційного принципу політичної та ідеологічної багатоманітності (ст. 15 Конституції України), формування громадянського суспільства як політичної цінності, здатної через свої інституціональні формування (перш за все, через політичні партії) виконувати певні політико-соціальні функції об'єктивно потребують вдосконалення партійної системи, підвищення ролі та значення політичних партій як виразників різноманітних інтересів суспільства.

Роль політичних партій в сучасному суспільстві проявляються у тому, що, поперше політичні партії приймають участь у формуванні органів публічної влади. Так, політична партія є єдиним видом об'єднання громадян, яке володіє правом висувати кандидатів у народні депутати України (стаття 10, пункт третій частини першої статті 12 Закону України «Про вибори народних депутатів України» від 17 листопада 2011 р.). Відповідно до частини першої статті 10 Закону України «Про вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів» від 10 липня 2010 р. право висування кандидатів у депутати та кандидатів на посаду сільського, селищного, міського голови належить громадянам України, які мають право голосу. Це право реалізується громадянами України через республіканські в Автономній Республіці Крим, обласні, районні, міські, районні у містах організації політичних партій (місцеві організації партій) або шляхом самовисування. По-друге, поряд з участю у виборчому процесі політична партія приймає участь у діяльності органів публічної влади. Зокрема, найважливішим видом діяльності політичних партій є їх парламентська діяльність, а також участь у роботі представницьких органів публічно-самоврядної влади. Звідси актуального значення набуває ефективізація діяльності політичних партій та удосконалення законодавства про політичні партії (що відноситься, відповідно, до вдосконалення суб'єктного, функціонального та нормативного структурних елементів політичної системи суспільства), а також удосконалення ідеологічного структурного елемента цієї системи – формування політичної культури та політичної свідомості.

Політика є тією ланкою, яка тісніше, ніж всі інші чинники, пов'язує громадянське суспільство та державу. Саме через політику громадянське суспільство в цілому та кожна людина окремо мають прямий доступ до влади, оскільки політика тісно пов'язана з публічною владою. Роль політичних партій не можна ігнорувати, особливо в умовах, коли політика «стала справою вільних людей, що сприймають її не як правління (відносини між керівниками і керованими. – Д. Сарторі), а як самоврядування, демократію» (В. В. Речицкий).

Сфера політичної свободи юридично оформлюється в сукупності політичних прав і свобод, спрямованих на участь особи в політичному житті суспільства і держави. Основні з таких прав закріплені у Конституції України (ст. ст. 36, 38, 39, 40).

Ефективізація ролі політичних партій в сучасному суспільстві виявляється в необхідності розвитку політичної системи. Сучасний стан політичної системи України характеризується як нестабільний. Крім того, як показує практика індекс нестабільності політичної системи в Україні має тенденцію до зростання. Таку негативну ситуацію обумовлено, передусім, недоліками партійної системи.

Конституційні засади існування багатопартійної політичної системи, принципи організації та діяльності політичних партій в Україні закріплено у ст. ст. 15, 36, 37 Основного Закону держави, а саме: політична багатоманітність; свобода політичної діяльності, не забороненої Конституцією і законами України; право громадян України на свободу об'єднання у політичні партії; визначення основних функцій політичних партій, зокрема, сприяння формуванню і вираженню політичної волі громадян та участь у виборах; членами політичних партій можуть бути лише громадяни України; закріплення норми, що обмеження щодо членства у політичних партіях встановлюються виключно Конституцією і законами України.

Демократичність цих положень не викликає сумнівів. Діяльність різних політичних партій повинна служити розвитку демократії, ідеологічного плюралізму та бути завадою встановленню панування влади однієї партії. Проте політична сучасність України відрізняється великою кількістю політичних партій та тенденцією їх поступового збільшення. Втім, як свідчить практика, збільшення кількості політичних партій не є покращанням політичної ситуації в країні та ефективізацією політичної системи. Крім того, девальвується реальна роль та значення політичних партій в суспільстві, тоді як політичні партії повинні бути сполучною ланкою між громадянським суспільством та державою.

Політичні партії мають бути виразниками інтересів соціальних спільнот. Втім, на сьогодні абсолютна більшість політичних партій в Україні поки що далека від свого основного призначення – бути виразником інтересів соціальних груп і представляти їх на державному рівні. Більшість політичних партій створюється не з метою, визначеною в Конституції, тобто формувати політичну волю громадян та бути її виразником, а виходячи з інших власних інтересів. Підтвердженням цього є те, що в політичній боротьбі деякі партії спираються не на підтримку суспільства, а на виборчі технології. Зростає кількість нечисленних політичних партій, що також ставить під сумнів те, що вони виражають або здатні виражати та обстоювати певну «політичну волю громадян». Безумовно, слід погодитися з тим, що з часом кількість політичних партій має значно зменшитися у зв'язку з підвищенням рівня політичної культури, розробленням відповідної ідеологічної бази, тощо. У результаті з десятків партій залишиться декілька, що матимуть реальну вагу. Думається, що формування та посилення ролі тих партій, що мають найбільшу підтримку в суспільстві, буде проявом удосконалення політичної системи, зокрема, сформованості багатопартійності, оскільки саме такі партії спроможні стати головним осередком, де акумулюється політичний потенціал суспільства.